

**NAUKA O POTROŠNJI HRANE NA BALKANU
FOCUS BALKANS**

**ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA U
CRNOJ GORI**

dr Zorica Đorđević

INSTITUT ZA JAVNO ZDRAVLJE

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

Teritorija: 13 812 Sq km

Populacija: 620,145

GDP per capita (Intl Euro, 2006): 3443 (MONSTAT)

Očekivano trajanje života na rođenju m/ž(godine): 70/76

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

Proizvodnja hrane i poljoprivreda imaju značajnu ulogu u privrednom razvoju Crne Gore. Učešće poljoprivrede, lova i šumarstva u BDP Crne Gore, prema podacima zvanične statistike, iznosi 11,3% (2004).

U posljednjih nekoliko godina totalna poljoprivredna proizvodnja je porasla za 13%, naročito proizvodnja pilećeg mesa, krompira I povrća iz zaštićenog prostora,.

Rast ukupne poljoprivredne proizvodnje, po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,8%. (Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva)

Poljoprivredne površine zauzimaju 38% ukupne površine CG, a najveći dio su pašnjaci I livade (svega 12% je pod kulturama).

Prevlađuje proizvodnja za potrošnju u domaćinstvima (naturalna proizvodnja) i za direktnu prodaju na pijacama, dok je komercijalna tržišna proizvodnja, izuzev za neke proizvode, na dosta niskom nivou.

Komercijalno je značajna proizvodnja grožđa (za vino) i duvana (značajniji izvozni proizvodi) zatim povrća i djelimično krompira.

Proizvodnja žitarica je zanemarljiva.

Maslinarstvo Maslina je najstarija suptropska kultura na crnogorskom primorju, nedovoljno iskorišćena.

Vinogradarstvo U loznom sortimentu preovlađuju vinske sorte (90%), uglavnom autohtonog porijekla koje se koriste za proizvodnju vrhunskih crnogorskih vina.

Značajnija proizvodnja ostvaruje se u **stočarstvu**, posebno u proizvodnji mlijeka, zatim mesa, posebno jagnječeg.

Crna Gora ima tradiciju u proizvodnji tipičnih mlječnih proizvoda.

Pčelarstvo u Crnoj Gori ima dugu i bogatu tradiciju sa veoma povoljnim prirodnim uslovima ali je nedovoljno iskorišćeno.

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

Slabo razvijen prehrambeno-prerađivački sector

Udio primarne poljoprivrede u bruto društvenom proizvodu je veći od udjela prehrambeno-prerađivačkog sektora. To ukazuje na nizak stepen finalizacije poljoprivrednih proizvoda.

Mlinska i pekarska industrija.

Crna Gora nema sopstvenu primarnu sirovinu, ali postoje kapaciteti koji prerađuju sirovinu nabavljenu iz Srbije ili iz drugih zemalja. Raspoloživi kapaciteti proizvodnje pekarskih pogona u potpunosti zadovoljavaju potrebe CG.

Prerada mlijeka. Ova industrija apsorbuje veoma mali dio primarne proizvodnje mlijeka (između 10 i 15%). Velik udio u snabdijevanju prerađevinama na bazi mlijeka (sir i kajmak) predstavlja plasman putem zelene pijace i direktne prodaje.

Mesna industrija. Postoji nekoliko značajnih subjekata, koji su povećali kapacitet i proširili asortiman proizvoda. Sanitarno-tehnološki uslovi u novim pogonima su na solidnom nivou. Jedan broj objekata je dobio sertifikate za implementirani HACCP system. Postoje pogoni za pripremu svježe ribe u Crnoj Gori, koji su otpočeli izvoz, ali je obim realizacije još relativno skroman.

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

Proizvodnja pića. Proizvodnja vina bilježi najpovoljnije trendove. Umjereni pozitivni trendovi su prisutni i u proizvodnji piva i žestokih pića. Proizvodnja bezalkoholnih pića i vode nailazi na poteškoće sa plasmanom.

U posljednje vrijeme raste interesovanje za flaširanje izvorske **vode**.

Organska proizvodnja poslednjih godina se značajno razvija. U predhodnom periodu radilo se, prije svega, na izgradnji institucionalnog okvira za njen razvoj, kao što je izrada Zakona o organskoj poljoprivredi (SL.CG 49/2004) i svih pratećih podzakonskih akata, uspostavljanje Nacionalnog certifikacionog tijela za organsku proizvodnju, sektora za organsku poljoprivredu u Ministarstvu poljoprivrede, obuci savjedoavaca i sl. U registru organskih proizvođača je registrovano 26 farmi. Organskih proizvodi se plasiraju u specijalizovanoj prodavnici nedavno otvorenoj u Podgorici ili u hotelima duž primorja.

Crna Gora je uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.
Ukupni uvoz tri puta prevazilazi učešće u izvozu.

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

POTROŠNJA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Podaci o potrošnji pojedinih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Crnoj Gori, (MONSTAT) pokazuju da je u odnosu na ukupnu dnevnu energetska vrednost udio mlijeka i mlječnih prerađevina kao i mesa i prerađevina od mesa na preporučenom nivou u odnosu na piramidu ishrane, dok su vidljive masnoće zastupljene u visokom procentu značajno više od preporučenih vrednosti.

Udio voća i povrća, kao biološki značajnih komponenti, se kreće od 3,5-4% što je značajno manje u odnosu na preporuke o pravilnoj ishrani.

U ishrani se koristi relativno malo ribe i njena zastupljenost je relativno niska u odnosu na druge namirnice iz ove grupe.

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

ZAKONSKI OSNOV

Na oblast bezbjednosti hrane primjenjuje se veliki broj zakona, pravilnika, naredbi, uputstava i drugih propisa i opštih akata, donijetih na republičkom i raniji još uvek važeći, na saveznom nivou.

Unapređenje sistema hrane sa principima pravilne ishrane je uz već postojeće zakonske propise unapređeno novim propisima. U toku je izrada jednog broja podzakonskih akata koji proističu iz Zakona o bezbjednosti hrane. A donijeti su i novi: Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda «Sl. list RCG», br. 48/08, Zakon o izmenama i dopunama zakona o zaštiti biljnih sorti «Sl. list RCG», br. 48/08, Zakon o oznakama geografskog porijekla «Sl. list RCG», br. 48/08, Zakon o sredstvima za zaštitu bilja «Sl. list RCG», br. 51/08. Zakon o genetički modificovanim organizmima (Sl. list RCG 22/2008), Zakon o dobrobiti životinja Sl. List RCG 14/08

UPRAVLJANJE KONTROLOM BEZBJEDNOSTI HRANE

Poslove državne uprave u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje vrše:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja
- Organ uprave nadležan za poslove veterinarstva
- Organ uprave nadležan za fitosanitarne poslove

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

SAVJETODAVNA TIJELA

1. Nacionalna komisija za bezbjednost hrane je formirana pri MZ aktom ministra zdravlja, 2003. a članovi su eksperti iz oblasti zdravstva, veterinarstva, poljoprivrede, ekonomije, pravnog sektora, predstavnici laboratorija i medicinskih naučnih institucija.
2. Novi Zakon o bezbjednosti hrane je predvidio osnivanje Nacionalnog Savjeta za procjenu bezbjednosti hrane

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

NADZOR NAD BEZBJEDNOŠĆU HRANE

Nadzor nad bezbjednošću hrane Sprovode ovlašćene zdravstvene ustanove i laboratorije.

- Prema godišnjem izveštaju IJZ o bezbjednosti hrane u CG za 2007. god analizirano je ukupno 7151 uzoraka namirnica i 1256 uzoraka predmeta opšte upotrebe.

- Namirnice su iz industrijske proizvodnje, zanatske proizvodnje, prometa i uvoza, a ispitivane su na parametre mikrobiološke ispravnosti, senzorska svojstva, i fizičko hemijske karakteristike.

- Propisanim mikrobiološkim uslovima ne odgovara 10,1% ispitivanih namirnica, a izmjenjena senzorna ili fizičko-hemijska svojstva ima 3,98% uzoraka namirnica.

- Prema podacima zdravstvene statistike, najčešći uzrok smrti u CG jesu bolesti sistema krvotoka 56,79% i tumori 16,32% (IZJZ 2006.)

-Značajan rizik za pojavu hroničnih nezaraznih bolesti je gojaznost.

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

NADZOR NAD BEZBJEDNOŠĆU HRANE

- Ispitivanjima je utvrđeno da je oko 13% dece mlađe od 5 godina gojazno. Ovaj indikator ima najveće vrednosti za decu u drugoj godini, gdje se 21% djece smatra gojaznima. (MICS).
- Prema preliminarnim rezultatima LSMS studije u CG u 2008. 55% odraslog stanovništva je prekomjerno uhranjeno ili gojazno, a kod djece 7-19 god je taj procenat 21% .

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

SWOT

Snage - Strengths	Slabosti - Weaknesses
Poljoprivredni sector je dominantno baziran na privatnom vlasništvu i najveći dio resursa je u njihovom vlasništvu	U strukturi vlasništva nad zemljom preovlađuju usitnjeni posjedi sa ekstenzivnom proizvodnjom i tradicionalnim načinom obrade
Prema Strategiji poljoprivrede Ministarstva poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede poljoprivreda je tržišno orijentisana	Nedovoljan nivo poljoprivredne produktivnosti u odnosu na proizvođače razvijenih zemalja
Rastuća važnost novih poslovnih udruženja (nove zadruge..., horizontalne i vertikalne integracije)	Niska efikasnost domaćih industrijskih kapaciteta koji se koriste manje od predviđenog odnosno tehnički projektovanog

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

SWOT

Snage - Strengths	Slabosti - Weaknesses
Poljoprivredna politika orijentisana na promociji učvršćivanja modernog poljoprivrednog biznisa, a naročito na povećanje poljoprivredne proizvodnje i razvoj stočarstva kao strateškog interesa CG	Poljoprivredni proizvođači su tradicionalno orijentisani na malu proizvodnju za sopstvene potrebe i plasman na lokalno tržište bez prerade tih proizvoda
Najvažnije prerađivačke industrije su privatizovane i to uglavnom od strane domaćih kompanija	Procesi privatizacije nisu do kraja dovršeni, dosta proizvođača ima različite poteškoće i probleme u primeni novih standarda i poslovanju u tržišnim uslovima
Proizvođači su dominantno orijentisani na domaće markete	Konkurentnost cijena je niska obzirom na nisku stopu produktivnosti, a konkurentnost po kvalitetu nije zadovoljavajuća

SWOT

Snage - Strenhts	Slabosti - Weaknesses
Kupovna moć raste sa razvojem ekonomije	Sa ekonomskim razvojem se povećava potreba za luksuznom robom
Consumers ethnocentrism- potrošački etnocentrizam	Consumers polycentrism- potrošački policentrizam
Asocijacije potrošača su organizovane na državnom nivou	Potrošači su nedovoljno svjesni rizika nebezbedne hrane
Programi za poljoprivredne proizvođače su adekvatno predstavljeni u ukupnoj emisiji, posebno onih u području proizvodnje	Nedostatak znanja o elektronskim medijima
Velika uvozna zavisnost se ogleda i u velikom učešću poljoprivrednih proizvoda u ukupnom uvozu, koji preko 3 puta prevazilazi njihovo učešće u izvozu.	Razvijanje lanca hrane je neadekvatno (posebno se to odnosi na veleprodaju koja je nedovoljno razvijena)

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

SWOT

Snage - Strengths	Slabosti - Weaknesses
Vrijednost totalnog uvoza hrane raste	Intenzitet konkurentnosti je neadekvatan najvažnija konkurencija je iz inostranstva, a najrazvijeniji domaći proizvođači su na drugom mjestu
Prehrambena izvozna tržišta su od ranije poznata u osnovi bivše Republike SFRY i marketi s njima u vezi	Brend strategija nije prisutna na zadovoljavajućem nivou I mnoga ranija tržišta su već izgubljena brend zaštita se ne primjenjuje na sve / tradicionalni nacionalni brendovi, nisu zaštićeni
Obrazovni sistem, naročito visokoobrazovni, je međunarodno harmoniziran prema Bolonjskom	Nedostatak multidisciplinarnog pristupa, I trening aktivnosti sa praktičnim vještinama
Razvijena mogućnost za proizvodnju organske hrane zbog povoljnih ekoloških I klimatskih faktora	Nedovoljna opredijeljenost na proizvodnju organske hrane, tradicionalnih proizvoda i brend zaštićenih proizvoda

SWOT

Snage - Strengths	Slabosti - Weaknesses
Programi za poljoprivredne proizvođače su adekvatno predstavljeni u ukupnoj emisiji, posebno onih u području proizvodnje,	Nedostatak znanja o elektronskim medijima

SWOT

Mogućnosti	Prijetnje
Procjene na evropskom tržištu, čak i jedinstvene primjene SSP će izlagati naše proizvođače konkurenciji i poboljšanju performansi	Ograničena je mogućnost proizvođača i mogućnost da se takmiče sa proizvođačima u EU
Obrazovni sistem, naročito visokoobrazovni je međunarodno harmoniziran, prema Bolonjskom	Nedostatak multidisciplinarnog pristupa, i trening aktivnosti sa praktičnim veštinama
Vrlo je važna standardizacija u bezbjednosti hrane	Samo strane tvrtke/profesionalne organizacije su odgovorne za normizaciju i certifikaciju na domaćem tržištu
Vrlo je važna standardizacija u bezbjednosti hrane	Samo strane tvrtke/profesionalne organizacije su odgovorne za normizaciju i certifikaciju na domaćem tržištu

SWOT

Mogućnosti	Prijetnje
Harmonizacija domaćih zakona na polju bezbjednosti hrane sa EU	Globalna orijentacija na organsku, tradicionalnu, konvencionalnu , GMO proizvodnju
Kontinuirano znanje i praksa ekonomskog funkcionisanja u specifičim uslovima	Globalna ekonomska kriza

HVALA NA PAŽNJI.

FOCUS
FOOD CONSUMER SCIENCE IN THE BALKANS

